

Recenzja rozprawy doktorskiej zatytułowanej:

HORTITERAPIA JAKO METODA ODDZIAŁYWANIA WE WSPOMAGANIU TERAPII
UZALEŻNIEŃ.
STUDIUM Z ZAKRESU PEDAGOGIKI ZDROWIA

Przygotowanej przez mgr inż. arch. kraj. Agnieszkę Kik-Kraszewską, pod kierunkiem
naukowym dr hab. Macieja Witkowskiego, prof. AWSB

Powierzona mi do recenzji rozprawa jest poświęcona problematyce hortiterapii jako metodzie wspomagającej terapię uzależnień. Stanowi ona interdyscyplinarne opracowanie naukowe dotyczące zdrowia psychicznego. Praca została usytuowana na pograniczu pedagogiki zdrowia, pedagogiki społecznej, psychologii uzależnień, terapii zajęciowej oraz architektury krajobrazu. Autorka umiejętnie integruje różnorodne perspektywy teoretyczne i trafnie korzysta ze źródeł i bogatej literatury przedmiotu. Szerokie ujęcie problemu pozwala jej na opisanie złożonego fenomenu hortiterapii wraz z jej potencjałem terapeutycznym.

Należy podkreślić nowatorski charakter pracy - dotychczas temat ten nie był podejmowany w polskiej literaturze pedagogicznej. Autorka trafnie zidentyfikowała lukę badawczą, ale także słusznie wskazała na potencjalne korzyści z wykorzystania hortiterapii w praktyce terapeutycznej i reintegracji społecznej. Jest to atut pracy w czasach, gdy leczenie uzależnień stanowi jeden z kluczowych problemów zdrowia publicznego, a pozafarmakologiczne metody terapeutyczne zyskują na znaczeniu w holistycznym ujęciu zdrowia psychicznego. W kontekście rosnącej skali zaburzeń i kryzysów zdrowia psychicznego oraz ograniczeń klasycznych modeli terapeutycznych, próbę wykorzystania hortiterapii jako alternatywnej i wspomagającej metody proces

leczenia należy uznać za wartościową propozycję. Stąd praca podejmuje ważny i aktualny temat dla teorii i praktyki edukacyjnej oraz rzeczywistości społecznej.

Recenzowana rozprawa doktorska składa się z sześciu rozdziałów, wstępu i zakończenia, zestawienia literatury, spisu: tabel, wykresów i rysunków oraz aneksów. Ma ona poprawną strukturę a jej koncepcja jest spójna. Autorka jasno sformułowała cel pracy, który zakłada opis metody hortiterapii oraz stworzenie autorskiego programu terapeutycznego wspomagającego terapię uzależnień. Ponadto doktorantka założyła weryfikację skuteczności zaplanowanych działań, stawiając pytanie o wpływ stworzonego przez nią cyklu zajęć na dobrostan emocjonalny, nastroj i subiektywną ocenę procesu terapeutycznego uczestników. A zatem zamierzeniem mgr Agnieszki Kik-Kraszewskiej było wyjście poza poziom deskryptywny i stworzenie modelu praktyki terapii osób uzależnionych.

W części teoretycznej autorka dokonała opisu genezy hortiterapii, przywołując jej liczne definicje oraz modele teoretyczne. Interesujący fragment pracy dotyczy historycznego opisu ogrodów, wraz z ich funkcją użytkową i terapeutyczną. Świadczy on o erudycji doktorantki i znacznym doświadczeniu tematu. Ponadto pozwala lepiej zrozumieć kulturowe uwarunkowania relacji człowieka z naturą. Swoje analizy mgr Agnieszka Kik-Kraszewska sytuuje w kontekście, między innymi, teorii redukcji stresu i przywracania uwagi. Dokonane w tej części rozprawy ustalenia doktorantka odnosi do sfery praktyki. Te fragmenty pracy świadczą o erudycji autorki i umiejętności łączenia teorii z rozwiązaniami praktycznymi.

Autorka powołuje się na reprezentatywną dla podjętej problematyki literaturę, jednak słabszą jej stroną jest krytyczna analiza źródeł. Autorka w przeważającej mierze przywołuje definicje i koncepcje teoretyczne, w mniejszym stopniu odnosi się do ich w sposób autorski. Trochę zabrakło mi głosu doktorantki w tej części pracy, choć nie umniejsza to mojej pozytywnej oceny.

Na podkreślenie zasługuje opracowanie oryginalnego autorskiego programu terapeutycznego „Hortiaddictherapy”. Jest on przemyślany i uporządkowany według logicznej struktury. W jego opisie wyłoniono cele, etapy oraz strukturę działań

terapeutycznych. Autorka przedstawia tu dwudziestodniowy cykl zajęć, w którym łączy elementy arteterapii i hortiterapii. Integracja działań wskazuje na kompleksową propozycję działania na emocje i relacje społeczne beneficjentów. W programie uwzględniono aktywność fizyczną, działania sensoryczne, aktywności ogrodnicze, elementy refleksyjne, zadania manualne, kontakt z naturą i ekspresję twórczą. Wszystkie one mają służyć budowaniu motywacji, wzmocnieniu samooceny i rozwijaniu kompetencji emocjonalnych. Ponadto beneficjenci powinni po zakończeniu programu odzyskać poczucie sprawstwa i odpowiedzialności. Jego struktura została logicznie uporządkowana zgodnie z zasadą stopniowania poziomu trudności: od zadań relaksujących poprzez aktywności angażujące emocjonalnie, poznawczo i w końcu - społecznie. Warto podkreślić, że poszczególne elementy terapeutycznego programu autorskiego nawiązują do założeń teoretycznych hortiterapii, psychologii pozytywnej i pedagogiki zdrowia. Stąd nie jest on jedynie atrakcyjną formą spędzenia czasu ale starannie zaprojektowanym działaniem o dobrych podstawach teoretycznych.

W modelu quasi -eksperymentu mgr inż. Agnieszka Kik-Kraszewska dokonała weryfikacji skuteczności swojego programu, stosując technikę grup równoległych: hortiterapeutycznej, arteterapeutycznej oraz kontrolnej. W rezultacie analizy wyników obejmujących, między innymi: nastrój, emocje, oceny i opinie uczestników uzyskała interesujący i pogłębiony materiał badawczy wskazujący na pozytywną rolę/wpływ oddziaływań hortiterapeutycznych na funkcjonowanie i proces terapeutyczny uczestników (poprawa nastroju, doświadczanie pozytywnych emocji).

Bez wątpienia praca ma walor aplikacyjny a konkretnym elementem praktycznym jest model ogrodu terapeutycznego, który może stanowić inspirację dla osób i placówek zajmujących się terapią uzależnień oraz osób projektujących przestrzenie terapeutyczne. Warto podkreślić, że program został dostosowany do realiów ośrodków leczenia uzależnień, stąd nie jest wyłącznie modelem idealnym.

Pani mgr Agnieszka Kik-Kraszewska zastosowała model quasi eksperymentalny, który zrealizowała w trzech ośrodkach terapii uzależnień. Wyróżniła trzy grupy: hortiterapeutyczną, artoterapeutyczną i grupę kontrolną. Ta klasyczna technika grup równoległych pozwoliła na obserwację zmian wewnątrzgrupowych oraz porównanie

grup. Każda z grup liczyła 15 osób, które wyraziły dobrowolną zgodę na wzięcie udziału w zajęciach. Autorka podjęła się bardzo trudnej metody badań, która niemal zawsze spotyka się z krytyką recenzentów. A zatem można tu wskazać na problem randomizacji, generalizacji wyników czy zmienne zakłócające wyniki eksperymentu. Są one niemożliwe do spełnienia i/lub do wyeliminowania z przyczyn organizacyjnych i etycznych. Ograniczeniem pozostaje także konstrukcja grupy kontrolnej, choć autorka sama wskazuje na ten problem, pisząc, że różnice między grupami mogą wynikać w pewnym stopniu z różnic środowiskowych i terapeutycznych a nie tylko z rodzaju zastosowanej terapii. Można także sformułować zastrzeżenie do operacjonalizacji niektórych zmiennych, na przykład emocji czy nastroju czy subiektywnej oceny zajęć, szczególnie, że mamy do czynienia z dominacją samoopisów uczestników czyli podejściem w istocie deklaracyjnym. Zachodzi tu możliwość wystąpienia błędów poznawczych lub tendencyjność wypowiedzi. Stąd wnioski dotyczące efektywności programu należy formułować ostrożnie.

Oczywiście w naukach społecznych trudno jest, nawet w przypadku badań w perspektywie pozytywistycznej, o obiektywizm. Choć włączenie do badań obserwacji, wywiadów pogłębionych czy pomiaru czynników fizjologicznych mogłoby zwiększyć rzetelność badania. Należy jednak podkreślić, że dokonywano pomiaru codziennie, uwzględniając zmienność emocji i nastroju, co pozwoliło na ukazanie ich dynamiki. Regularność pomiaru oraz jego realizacja bezpośrednio po zakończeniu zajęć pozwoliły na uchwycenie krótkoterminowego efektu oddziaływania. Choć i w tym przypadku można podnieść argument, że pomiar odroczony mógłby wskazać na utrzymywanie się bądź nie efektów po zakończeniu programu. Niewątpliwie zaletą jest zastosowanie skali suwakowej (Visual Analogue Scale, VAS), która przyczynia się do ograniczenia zapamiętywania odpowiedzi przy powtarzaniu badania każdego dnia.

Warto docenić jasne określenie kryteriów włączenia osób do grup eksperymentalnych i rzetelne oraz transparentne opisy problemów podczas trwania programu, takie jak: rezygnacje, nieobecności, niewypełnienie ankiet w stopniu satysfakcjonującym badaczkę. Świadczy to o świadomości metodologicznej autorki. Na pozytywną ocenę zasługuje także fakt, że w przypadku badania korelacji między oceną

zająć a zmianą nastroju, doktorantka zaznacza, że zmienne te współwystępują i nie wskazuje na ich związek przyczynowo-skutkowy. A zatem autorka rzetelnie wskazuje na ograniczenia prowadzonych badań i kwestie etyczne.

W warstwie językowej praca jest poprawna pod każdym względem, choć pojawiają się fragmenty popularnonaukowe i eseistyczne. Osobiście rozszerzyłabym sformułowanie terapia ogrodnicza do: terapia ogrodowa i ogrodnicza.

Recenzowana rozprawa stanowi wartościowe opracowanie naukowe i jest dowodem pedagogicznego zaangażowania doktorantki w zmianę społeczną. Autorka podjęła ważny i aktualny problem, proponując oryginalne rozwiązanie w postaci autorskiego programu hortiterapii. Pomimo wskazanych ograniczeń praca spełnia kryteria stawiane rozprawom doktorskim. Świadczy ona o umiejętności prowadzenia badań empirycznych oraz zdolności do formułowania wniosków o ważnym znaczeniu dla praktyki edukacyjnej i terapeutycznej.

W konkluzji należy stwierdzić, że rozprawa wnosi istotny wkład do rozwoju pedagogiki zdrowia oraz badań nad terapiami wspomagającymi w leczeniu uzależnień. Stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a doktorantka wykazuje się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie pedagogika. Potrafi także samodzielnie prowadzić badania empiryczne i dokonywać ich krytycznej interpretacji wskazując na ograniczenia metodologiczne oraz organizacyjne. Jednoznacznie stwierdzam, że rozprawa spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (z późniejszymi zmianami). W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie pani mgr Agnieszki Kik-Karaszewskiej do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora oraz o dopuszczenie Autorki do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Agnieszka Gromkowska - Melofik